

Sygn. akt I UK 439/14

POSTANOWIENIE

Dnia 19 maja 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Góncarz

w sprawie z odwołania A. spółki jawnej w B.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w B.
z udziałem zainteresowanych: M. C., A. G.
o ustalenie obowiązku ubezpieczenia,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 19 maja 2015 r.,
skargi kasacyjnej A. spółki jawnej w B. od wyroku Sądu Apelacyjnego w
Białymstoku
z dnia 17 czerwca 2014 r., sygn. akt III AUa 1968/13,

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;**
- 2. zasądza od A. Spółki jawnej w B. na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w B. kwotę 120 (sto dwadzieścia) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B. decyzją z 22 marca 2013 r. stwierdził, że A. Spółka jawna w B. (odwołująca się) jest płatnikiem składek za okres od lutego 2008 r. do sierpnia 2008 r. na ubezpieczenia społeczne (emerytalne, rentowe, wypadkowe i chorobowe) oraz ubezpieczenie zdrowotne z tytułu umowy zlecenia zawartej między pracownikiem odwołującą się M. C.

(ubezpieczonym) i Agencją Handlową, której właścicielem jest A. G. (zainteresowany), wykonywanej na rzecz pracodawcy ubezpieczonego, czyli A. Spółki jawnej w B., oraz ustalił podstawę wymiaru składek na obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i ubezpieczenie zdrowotne za M. C. jako pracownika odwołującej się w miesiącach, w których osiągnął on przychód z tytułu umowy zlecenia zawartej z zainteresowanym.

Odwołanie od powyższej decyzji wniosła A. Spółka jawna w B. (odwołująca się).

Sąd Okręgowy w Białymstoku wyrokiem z 11 października 2013 r., V U 826/13, oddalił odwołanie.

Apelację od powyższego wyroku wniosła odwołująca się.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku wyrokiem z 17 czerwca 2014 r., III AUa 1968/13, oddalił apelację.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego w imieniu A. Spółki jawnej w B. jako płatnika składek wniósł jego pełnomocnik, zaskarżając wyrok ten w całości.

Skarga kasacyjna została oparta na podstawie naruszenia prawa materialnego, a mianowicie: 1) art. 8 ust. 2a ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych w związku z art. 4 ust. 2 lit. a, art. 17 ust. 1, art. 18 ust. 1, art. 18 ust. 1a tej ustawy oraz w związku z art. 3, art. 22 i art. 29 k.p.; 2) art. 18 ust. 1 w związku z art. 18 ust. 1a, art. 4 pkt 9 oraz art. 21 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych w związku z § 1 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 18 grudnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe; 3) art. 17 ust. 1 w związku z art. 4 pkt 2 lit. a w związku z art. 8 ust. 2a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych; 4) art. 17 ust. 1 w związku z art. 17 ust. 2 tej ustawy; 5) art. 78, art. 80, art. 84, art. 87, art. 87¹ k.p.; 6) art. 85 ust. 1 i 4 ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania, ewentualnie uchylenie

zaskarżonego wyroku w całości i wydanie orzeczenia co do istoty sprawy przez uwzględnienie odwołania oraz zasądzenie kosztów postępowania.

Konieczność przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżąca uzasadniła tym, że w sprawie występują istotne zagadnienia prawne, sprowadzające się do odpowiedzi na pytania:

1) czy wyinterpretowanie pojęcia płatnika możliwe jest na podstawie regulacji prawnej (art. 8 ust. 2a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych), która w ogóle nie odnosi się do pojęcia płatnika, z pominięciem zasad techniki prawodawczej;

2) czy płatnikiem w rozumieniu ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (art. 4 pkt 2 lit. a i art. 18 ust. 1a) może być podmiot, który z uwagi na brak wężła obligacyjnego nie ma obowiązku wypłaty wynagrodzenia, o którym mowa w art. 22 k.p., przy przyjęciu, że określenie pracodawcy na gruncie ustawy systemowej należy pojmować w znaczeniu, jakie nadaje mu art. 3 k.p., oraz czy wystarczającą cechą autoryzującą stronę podmiotową stosunku pracy jest świadczenie pracy na rzecz danego podmiotu, z pominięciem istnienia zasadniczego obowiązku tego podmiotu (pracodawcy), jakim jest wypłata wynagrodzenia, i woli stron co do warunków wykonywania danych świadczeń uzewnętrzniionych w treści umowy o pracę (art. 29 k.p.);

3) czy pojęcie płatnika składek na gruncie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych może być interpretowane z pominięciem definicji przychodu, która to kwalifikuje przychód jako przychód w rozumieniu ustawy z dnia 26 lipca 1996 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, osiągnany przez pracowników u pracodawcy z tytułu zatrudnienia w ramach stosunku pracy, tj. fizycznie przez niego wypłacony (§ 1 rozporządzenia, art. 4 pkt 2a, art. 18 ust. 1, art. 18 ust. 1a ustawy systemowej) oraz z pominięciem obowiązków płatnika określonych w art. 17 ust. 1 i 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych;

4) czy zleceniodawca, który zawarł umowę zlecenia z pracownikiem swojego kontrahenta w warunkach art. 8 ust. 2a *in fine* ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, zwolniony jest z wszelkich zobowiązań płatnika wynikających z tej ustawy, w tym obowiązków zgłoszeniowych, rejestracyjnych i finansowych (opłacanie składek) w związku z przyjęciem, że płatnikiem składek (a zatem podmiotem, na którym ciążyą wymienione obowiązki) w sytuacji opisanej w art. 8

ust. 2a *in fine* ustawy jest pracodawca, z którym zleceniobiorca pozostaje w stosunku pracy;

5) czy pracodawca, wykonując nałożony na niego orzeczeniem sądowym obowiązek wynikający z przyjętej wykładni art. 8 ust. 2a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, nie narusza obowiązku wypłaty wynagrodzenia ustalonego w umowie o pracę (art. 78, 80, 84 k.p.), w przypadku gdy uwzględni wynagrodzenie z tytułu umowy zlecenia zawartej z podmiotem trzecim w podstawie wymiaru składek, a wysokość należnych składek, w części którą pokrywa ubezpieczony (pracownik), a zatem w części którą pracodawca może potrącić z wynagrodzenia pracownika (tak uchwała Sądu Najwyższego z dnia 2 września 2009 r., II UZP 6/09), spowoduje, że kwota netto wynagrodzenia (tzw. do wypłaty) będzie niższa niż ustalona w umowie o pracę z pracownikiem; czy składki z tytułu ubezpieczeń społecznych mogą być rozliczane w trybie potrącenia, z naruszeniem art. 87 i art. 87¹ k.p.

Skarżąca zaprezentowała obszernie poglądy doktryny i własną argumentację, kontestując stanowisko wyrażone przez Sąd Najwyższy w uchwale z 2 września 2009 r., II UZP 6/09 oraz w wyrokach: z 18 października 2011 r., III UK 22/11, z 11 maja 2012 r., I UK 5/12, z 13 lutego 2014 r., I UK 323/13 oraz z 18 marca 2014 r., II UK 449/13.

Odpowiedź na skargę kasacyjną wniósł w imieniu organu rentowego jego pełnomocnik, wnosząc o wydanie postanowienia o odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, ewentualnie o oddalenie skargi kasacyjnej i zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie zasługiwała na przyjęcie jej do rozpoznania.

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli: 1) w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, 2) istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, 3) zachodzi nieważność postępowania lub 4) skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona.

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania został oparty na przesłance występowania w sprawie istotnych zagadnień prawnych (art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.). W ocenie Sądu Najwyższego przesłanka ta w istocie nie występuje.

Zagadnienie prawne, uzasadniające przyjęcie skargi do rozpoznania przez Sąd Najwyższy, musi odpowiadać określonym wymaganiom, a mianowicie: 1) być sformułowane w oparciu o okoliczności mieszczące się w stanie faktycznym sprawy wynikającym z dokonanych przez sąd ustaleń, 2) być przedstawione w sposób ogólny i abstrakcyjny – tak, aby umożliwić Sądowi Najwyższemu udzielenie uniwersalnej odpowiedzi, niesprowadzającej się do samej subsumcji i rozstrzygnięcia konkretnego sporu, 3) pozostawać w związku z rozpoznawaną sprawą – tak, aby udzielenie odpowiedzi na postawione pytanie ułatwiło sądowi odwoławczemu podjęcie decyzji jurysdykcyjnej co do istoty sprawy, 4) dotyczyć zagadnienia budzącego rzeczywiście poważne wątpliwości, ze względu na użycie przez ustawodawcę przymiotnika kwalifikującego „istotne”. W sprawie nie występuje więc istotne zagadnienie prawne w rozumieniu art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c., jeżeli ocena sformułowanego przez skarżącego problemu jest jednoznaczna (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2007 r., I PK 220/07, LEX nr 864044). Ponadto, nie można uznać, aby w sprawie występowało zagadnienie prawne, jeżeli Sąd Najwyższy zajął już stanowisko w kwestii prawnej przedstawianej przez skarżącego, a nie zachodzą żadne okoliczności uzasadniające zmianę tego poglądu (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z 12 grudnia 2008 r., II PK 220/08, LEX nr 523522 oraz z 16 stycznia 2003 r., I PK 230/02, OSNP - wkładka z 2003 r. nr 13, poz. 5).

Sformułowane przez skarżącą zagadnienia prawne nie spełniają wymienionych wyżej kryteriów, gdyż kwestie w nich ujęte zostały już wielokrotnie i jednolicie rozstrzygnięte przez Sąd Najwyższy, co jasno wynika choćby z przywołanych przez skarżącego licznych orzeczeń tego Sądu (taki sam pogląd został wyrażony również w kolejnych wyrokach tego Sądu, np.: z 6 lutego 2014 r., II UK 279/13; z 3 kwietnia 2014 r., II UK 399/13; z 6 maja 2014 r., II UK 442/13; z 23 maja 2014 r., II UK 445/13; z 4 czerwca 2014 r., II UK 447/13; z 4 czerwca 2014 r., II UK 482/13).

Z uzasadnienia wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania wynika, że skarżąca w istocie kwestionuje przyjętą wcześniej przez Sąd Najwyższy wykładnię przepisów odnoszących się do pojęcia pracodawcy i płatnika składek na gruncie uregulowań ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (zwłaszcza art. 8 ust. 2a tej ustawy) i zmierza do jej zmiany, prezentując w tym zakresie własną argumentację, podważającą – w jej ocenie – trafność dotychczasowej linii orzeczniczej. Taka okoliczność nie uzasadnia jednak przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania w sytuacji, gdy wykładnia przepisów, na podstawie których konstruowane są przedstawione zagadnienia prawne, jest utrwalona w orzecznictwie Sądu Najwyższego i nie występują w tym zakresie jakiejkolwiek wątpliwości lub rozbieżności. Podnoszone przez skarżącą kwestie, związane z obowiązkami spoczywającymi na płatniku składek oraz łączące się z wątpliwościami formułowanymi na tle powołanych przez niego przepisów Kodeksu pracy, stanowią w istocie abstrakcyjny element argumentacji mającej uzasadniać zmianę stanowiska prezentowanego dotychczas w orzecznictwie Sądu Najwyższego odnośnie do interpretacji pojęcia pracodawcy i płatnika składek na gruncie przepisów ustawy systemowej, wykraczając nie tylko poza przedmiot sprawy, w której wniesiona została skarga kasacyjna, ale również poza stan faktyczny stanowiący podstawę zaskarżonego nią rozstrzygnięcia.

Przedstawione przez skarżącą wątpliwości, ujęte jako „istotne zagadnienia prawne” w pkt 1-4 uzasadnienia wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, zostały rozstrzygnięte przez Sąd Najwyższy we wcześniejszych orzeczeniach. Sformułowane przez skarżącą problemy, nazwane „zagadnieniami prawnymi”, nie spełniają zatem wymienionych wyżej kryteriów, były bowiem wielokrotnie i jednolicie rozstrzygane przez Sąd Najwyższy, w tym również w orzecznictwie powołanym przez skarżącą w skardze kasacyjnej.

Wykładnia art. 8 ust. 2a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych została dokonana w uchwale Sądu Najwyższego z 2 września 2009 r., II UZP 6/09 (OSNP 2010 nr 3-4, poz. 46). Do uzasadnienia tej uchwały nawiązują motywy zaskarżonego wyroku. W uchwale tej Sąd Najwyższy zauważył, że z art. 18 ust. 1a ustawy wynika logicznie, iż w odniesieniu do pracowników (w rozumieniu przyjętym w art. 8 ust. 2a ustawy) płatnikiem składek jest pracodawca, a przychód z tytułu

umowy cywilnoprawnej „uwzględnia się” w podstawie wymiaru składek z tytułu stosunku pracy. Pracodawca, ustalając podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne z tytułu stosunku pracy, powinien więc zsumować wynagrodzenie z umowy cywilnoprawnej z wynagrodzeniem ze stosunku pracy. Wniosek powyższy nie budzi wątpliwości w przypadku pracownika, z którym sam pracodawca zawarł umowę cywilnoprawną w sytuacji określonej w art. 8 ust. 2a. Takie samo rozwiązanie jest uzasadnione również w sytuacji, gdy umowa cywilnoprawna została zawarta z innym podmiotem (osobą trzecią), lecz praca w ramach tej umowy jest wykonywana na rzecz pracodawcy. Obowiązki płatnika powinny bowiem obciążać podmiot, na rzecz którego praca w ramach umowy cywilnoprawnej jest faktycznie świadczona i który w związku z tym uzyskuje jej rezultaty, unikając obciążeń i obowiązków wynikających z przepisów prawa pracy (np. co do wynagrodzenia za pracę w godzinach nadliczbowych). Należy też wziąć pod uwagę, że przewidzianej w art. 18 ust. 1a operacji uwzględnienia w podstawie wymiaru składek z tytułu stosunku pracy przychodu uzyskiwanego z tytułu umowy cywilnoprawnej nie jest w stanie wykonać osoba trzecia, będąca zamawiającym (zlecającym) w umowie cywilnoprawnej zawartej z pracownikiem. Teoretycznie może ona nawet nie wiedzieć, że zleceniobiorca (przyjmujący zamówienie) jest pracownikiem podmiotu, dla którego świadczy usługi (wykonuje dzieło) w ramach własnej umowy. Konkludując Sąd Najwyższy stwierdził, że pracodawca, którego pracownik wykonuje na jego rzecz pracę w ramach umowy o dzieło zawartej z osobą trzecią, jest płatnikiem składek na ubezpieczenia emerytalne, rentowe, chorobowe i wypadkowe z tytułu tej umowy.

W przywołanej uchwale Sądu Najwyższego z 2 września 2009 r., II UZP 6/09, rozstrzygnięto zatem jednoznacznie przedstawione we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej pytania o to, który z podmiotów – pracodawca czy strona umowy cywilnej (osoba trzecia) – jest płatnikiem składek w opisanej konfiguracji podmiotowej. Przymiot płatnika składek przypisano pracodawcy, którego pracownik wykonuje na rzecz swojego pracodawcy pracę w ramach umowy cywilnoprawnej (w tym przypadku umowy o dzieło) zawartej z osobą trzecią. Poglądy te zostały zaaprobowane w późniejszych wyrokach Sądu Najwyższego (por. m.in. wyroki: z 14 stycznia 2010 r., I UK 252/09, LEX nr 577824; z 22 lutego

2010 r., I UK 259/09, LEX nr 585727 oraz z 18 października 2011 r., III UK 22/11, OSNP 2012 nr 21-22, poz. 266).

W wyroku z 14 stycznia 2010 r., I UK 252/09, Sąd Najwyższy stwierdził, że przedstawiona wykładnia art. 8 ust. 2a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych pozostaje aktualna także w stosunku do pracowników wykonujących na rzecz swojego pracodawcy pracę na podstawie umowy zlecenia zawartej z osobą trzecią.

Dla celów ubezpieczeń społecznych zarówno wykonywanie pracy na podstawie umów cywilnoprawnych zawartych z pracodawcą, jak i zawartych wprawdzie z osobą trzecią, ale gdy praca wykonywana jest na rzecz pracodawcy, jest traktowane tak jak świadczenie pracy w ramach klasycznego stosunku pracy łączącego jedynie pracownika z pracodawcą (wyrok z 6 lutego 2014 r., II UK 279/13, LEX nr 1436176).

W wyroku z 18 października 2011 r., III UK 22/11, Sąd Najwyższy przyjął, że pracodawca (w rozumieniu art. 3 k.p.) jest z mocy art. 4 pkt 2 lit. a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych płatnikiem składek za pracowników pozostających z nim w stosunku pracy i jednocześnie wykonujących na jego rzecz pracę w ramach umów cywilnoprawnych zawartych z osobą trzecią (art. 8 ust. 2a tej ustawy).

W powołanym wyroku w sprawie III UK 22/11 Sąd Najwyższy przedstawił obszernie uzasadnienie poglądu, zgodnie z którym płatnikiem składek na obowiązkowe ubezpieczenia społeczne pracowników wykonujących na rzecz pracodawcy pracę na podstawie umów cywilnoprawnych jest pracodawca, także wtedy gdy umowa cywilnoprawna została zawarta przez pracownika z osobą trzecią. W świetle art. 9 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (ustawy systemowej) stosunek pracy jest bezwzględnym tytułem ubezpieczeń, gdyż nigdy nie może dojść do zwolnienia z obowiązku ubezpieczenia osoby mającej status pracownika. Jednocześnie ustawodawca wprowadził normatywny prymat tego tytułu ubezpieczenia, albowiem w razie zbiegu tytułu pracowniczego z innym pracownik podlega obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym tylko z racji pozostawania w stosunku pracy. W tym kontekście należy wyjaśnić znaczenie pojęcia „pracownik” jako podmiotu obowiązkowych ubezpieczeń społecznych. Zamieszczona w art. 8 ust. 1 ustawy systemowej regulacja, zgodnie z którą

pracownikiem jest osoba pozostająca w stosunku pracy, w zasadzie nie definiuje samodzielnie tego pojęcia, lecz odsyła do przepisów Kodeksu pracy (art. 2 k.p.). Korespondujący z unormowaniami prawa pracy zakres pojęcia „pracownik” uległ jednak rozszerzeniu w art. 8 ust. 2a ustawy systemowej. Według tego przepisu za pracownika, w rozumieniu ustawy, uważa się także osobę wykonującą pracę na podstawie umowy agencyjnej, umowy zlecenia lub innej umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z Kodeksem cywilnym stosuje się przepisy dotyczące zlecenia, albo umowy o dzieło, jeżeli umowę taką zawarła z pracodawcą, z którym pozostaje w stosunku pracy, lub jeżeli w ramach takiej umowy wykonuje pracę na rzecz pracodawcy, z którym pozostaje w stosunku pracy. W literaturze prawniczej akcentuje się użycie przez ustawodawcę konstrukcji „uznania za pracownika”. W art. 8 ust. 2a ustawy systemowej ustawodawca nie podważył zatem wyrażonej w art. 65 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej zasady wolności pracy i nie zakwestionował cywilnoprawnego charakteru wymienionych w tym przepisie umów, ale z ich zawarciem, w okolicznościach opisanych hipotezą komentowanej normy prawnej, związał skutki w zakresie ubezpieczeń społecznych takie jak przy umowie o pracę (I.Jędrasik – Jankowska, *Konstrukcja uznania za pracownika w prawie ubezpieczenia społecznego*, Praca i Zabezpieczenie Społeczne 2011, nr 8, s. 23 – 24). Skoro jednak omawiany przepis stanowi o uznaniu za pracownika „w rozumieniu ustawy”, to znaczy, że owo uznanie ma zastosowanie tylko na gruncie tego aktu, ale zarazem we wszystkich jego unormowaniach. Nie można zatem zawężać konsekwencji prawnych omawianego przepisu tylko do skutków wynikających z art. 6, art. 11, art. 12 oraz art. 9 ustawy systemowej, a dotyczących istnienia obowiązkowych ubezpieczeń emerytalnego, rentowych, chorobowego i wypadkowego takiej osoby oraz nadrzędności tego tytułu ubezpieczeń nad innymi. Zastosowana przez ustawodawcę konstrukcja „pracownika” odnosi się do całej regulacji ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, a więc także do tych przepisów, które dotyczą funkcjonowania stosunku ubezpieczeń społecznych, a określają m.in. podstawę wymiaru i wysokość składek na te ubezpieczenia oraz obowiązki płatnika w zakresie obliczania i opłacania składek, a następnie przekazywania Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych imiennych raportów. Skutki prawne w sferze samego podlegania ubezpieczeniom społecznym osób uznanych

za pracowników w rozumieniu ustawy są zaś dalekosiężne. Jeszcze przed wprowadzeniem do ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych art. 8 ust. 2a w judykaturze przyjmowano istnienie obowiązku łącznego traktowania w podstawie wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne przychodów z umów o pracę i dodatkowych umów cywilnoprawnych zawieranych przez pracodawców z własnymi pracownikami, jeśli w ramach tych ostatnich umów pracownicy wykonywali – poza obowiązującym ich czasem pracy – te same obowiązki, które składały się na treść łączących strony stosunków pracy (uchwała Sądu Najwyższego z 12 kwietnia 1994 r., I PZP 13/94, OSNAPiUS 2000 nr 3, poz. 39 oraz wyrok z 30 czerwca 2000 r., II UKN 614/99, OSNAPiUS 2002 nr 1, poz. 23 i postanowienie z 18 listopada 1997 r., II UKN 326/97, OSNAPiUS 1998 nr 17, poz. 521). Ten sam punkt widzenia należy odnieść do sytuacji zatrudnienia pracownika na podstawie umowy cywilnoprawnej przez osobę trzecią w razie wykonywania pracy na rzecz pracodawcy

U źródeł wprowadzenia w życie art. 8 ust. 2a ustawy systemowej legło dążenie do ograniczenia korzystania przez pracodawców z umów cywilnoprawnych celem zatrudnienia własnych pracowników dla realizacji tych samych zadań, które wykonują oni w ramach łączącego strony stosunku pracy, aby w ten sposób ominąć ograniczenia wynikające z ochronnych przepisów prawa pracy (m.in. w zakresie reglamentacji czasu pracy) oraz uniknąć obciążeń z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne od tych umów. Chodziło również o ochronę pracowników przed skutkami zmian podmiotowych po stronie zatrudniających w trakcie procesu świadczenia pracy, polegających na przekazywaniu pracowników przez macierzystego pracodawcę innym podmiotom (podwykonawcom), którzy zatrudniają pracowników w ramach umów cywilnoprawnych w ogóle nieobjętych obowiązkiem ubezpieczeń społecznych (umowa o dzieło) lub zwolnionych z tego obowiązku w zbiegu ze stosunkiem pracy (umowa agencyjna, umowa zlecenia lub inna umowa o świadczenie usług, do której stosuje się przepisy o zleceniu).

Ustawodawca mógł osiągnąć ten cel nadając inne brzmienie art. 6 ust.1 ustawy systemowej, przez wprowadzenie dodatkowej kategorii osób podlegających obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym w postaci zleceniobiorców wykonujących pracę na podstawie wymienionych wyżej umów cywilnoprawnych

zawartych z własnym pracodawcą lub zawartych z osobą trzecią, ale realizowanych na rzecz własnego pracodawcy. W drodze odpowiedniej modyfikacji odesłań zamieszczonych w art. 11 i art. 12 ustawy systemowej osoby takie zostałyby objęte obowiązkowo ubezpieczeniami chorobowym i wypadkowym, zaś w wyniku nowelizacji art. 9 ust. 1 ustawy wspomnianym umowom cywilnoprawnym można było nadać charakter bezwzględnych tytułów obowiązkowych ubezpieczeń społecznych, korzystających z prymatu nad innymi tytułami na równi z tytułem pracowniczym. W razie zastosowania takiej regulacji, podmiotem obowiązkowych ubezpieczeń społecznych byłby agent, zleceniobiorca czy wykonawca dzieła, a więc strona umowy cywilnoprawnej, zaś płatnikiem – zleceniodawca lub zamawiający dzieło, czyli podmiot zatrudniający daną osobę w ramach wspomnianej umowy, z której przychód stanowiłby samodzielną podstawę wymiaru składek.

W art. 8 ust. 2a ustawy systemowej posłużono się jednak inną konstrukcją, a mianowicie szerokiego rozumienia pojęcia pracownika na gruncie unormowań tego aktu. Objęcie definicją pracownika (dla potrzeb ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych) nie tylko pracowników w znaczeniu, jakie temu pojęciu nadają przepisy Kodeksu pracy, ale także osób zatrudnionych na podstawie umów cywilnoprawnych (agentów, zleceniobiorców, wykonawców dzieła) oznacza jednocześnie rozszerzenie pracowniczego tytułu obowiązkowego podlegania ubezpieczeniom społecznym. Tytułem tym przestaje być jedynie stosunek pracy, o jakim mowa w art. 22 § 1 k.p. w związku z art. 8 ust. 1 ustawy systemowej, a staje się – w okolicznościach opisanych hipotezą normy art. 8 ust. 2a ustawy – szersza więź prawna między pracownikiem i pracodawcą, a nawet między pracownikiem, pracodawcą i osobą trzecią. Wprowadzając do ustawy systemowej regulację art. 8 ust. 2a ustawodawca nie miał na celu objęcia powszechnym systemem ubezpieczeń społecznych również tej grupy zawodowej, gdyż – poza wykonawcami dzieła – osoby wymienione w cytowanym przepisie są już z mocy art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy podmiotami obowiązkowych ubezpieczeń emerytalnego i rentowych. W konsekwencji umowy agencji, zlecenia, inne umowy, do których na podstawie Kodeksu cywilnego stosuje się przepisy o zleceniu, oraz umowy o dzieło, zawarte lub wykonywane na rzecz własnego pracodawcy, nie stanowią samodzielnych

tytułów obowiązkowego podlegania ubezpieczeniom społecznym pracownika, o jakim mowa w art. 8 ust. 2a ustawy. Nie mamy też do czynienia ze zbiegiem tytułów ubezpieczenia społecznego w rozumieniu art. 9 ustawy. Norma art. 8 ust. 2a wykreowała nie tylko szerokie pojęcie „pracownika”, ale także szeroką definicję pracowniczego tytułu obowiązkowych ubezpieczeń społecznych. Tytułem tym jest łączący pracodawcę z pracownikiem stosunek pracy (który w układzie warunkującym powstanie obowiązku ubezpieczeń społecznych ma podstawowe znaczenie) oraz dodatkowo umowa cywilnoprawna zawarta przez pracownika z pracodawcą lub z osobą trzecią, ale wykonywana na rzecz pracodawcy. Konsekwencją tej konstrukcji jest przypisanie pracodawcy roli płatnika składek – także w odniesieniu do tej części przychodów pracownika, których źródłem jest umowa cywilnoprawna.

Hipotezą art. 8 ust. 2a ustawy objęte są dwa rodzaje relacji pomiędzy zainteresowanymi podmiotami. Pierwszą jest sytuacja, gdy oba stosunki (pracowniczy i cywilnoprawny) dotyczą tych samych podmiotów, jednocześnie występujących wobec siebie w roli pracodawcy-zleceniodawcy i pracownika-zleceniobiorcy, drugą zaś sytuacja, gdy na istniejący stosunek pracy nakłada się stosunek cywilnoprawny między pracownikiem i osobą trzecią, na podstawie którego pracownik wykonuje pracę na rzecz pracodawcy w ramach łączącej go z ową osobą trzecią (zleceniodawcą) umownej więzi prawnej. W tym ostatnim przypadku pracodawca jest rzeczywistym beneficjentem pracy świadczonej przez pracownika-zleceniobiorcę, bez względu na to, czy w trakcie jej wykonywania pracownik pozostawał pod faktycznym kierownictwem pracodawcy i czy korzystał z jego majątku. Określone hipotezą normy art. 8 ust. 2a ustawy systemowej dwie sytuacje faktyczne, w jakich może się znaleźć osoba, do której przepis ten jest adresowany (pracownik wykonujący pracę na podstawie wymienionych umów cywilnoprawnych zawartych z pracodawcą oraz omów cywilnoprawnych zawartych wprawdzie z osobą trzecią, ale gdy praca jest świadczona na rzecz pracodawcy), mają równorzędny charakter z punktu widzenia skutków opisanych dyspozycją omawianej normy prawnej. Oznacza to, że konsekwencje prawne na gruncie ustawy systemowej, wynikające z realizacji takich umów, muszą być takie same – dla celów ubezpieczeń społecznych zarówno wykonywanie pracy na podstawie

umów cywilnoprawnych zawartych z pracodawcą, jak i zawartych wprowadzie z osobą trzecią, ale gdy praca wykonywana jest na rzecz pracodawcy, jest traktowane tak, jak świadczenie pracy w ramach klasycznego stosunku pracy łączącego jedynie pracownika z pracodawcą.

Żaden z przepisów ustawy systemowej nie upoważnia do postawienia tezy o możliwości różnicowania pojęcia płatnika składek w odniesieniu do sytuacji faktycznych, o jakich mowa w art. 8 ust. 2a ustawy i przyjęcia, że w przypadku wykonywania pracy na podstawie jednej z wymienionych w tym unormowaniu umów cywilnoprawnych przez osobę, która umowę tę zawarła z własnym pracodawcą, należy osobę taką traktować za pracownika podmiotu, z którym łączy ją stosunek pracy, a w przypadku wykonywania pracy na podstawie umowy cywilnoprawnej przez osobę, która umowę tę zawarła wprowadzie z innym podmiotem, lecz w jej ramach wykonuje pracę na rzecz macierzystego pracodawcy, należy osobę taką uważać za pracownika podmiotu będącego stroną stosunku cywilnoprawnego (zleceniodawcy).

Przepisy ustawy systemowej nie definiują pojęcia „płatnik składek”, aczkolwiek w art. 4 pkt 2 lit. a-z wymieniono enumeratywnie wszystkie podmioty mające ten status. Z całokształtu unormowań tego aktu można natomiast wysnuć wniosek, że płatnikiem jest osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna zobowiązana do comiesięcznego obliczenia, pobrania i przekazania do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych składek na ubezpieczenia ze środków ubezpieczonego oraz własnych lub będących w jej dyspozycji (I. Jędrasik–Jankowska, *Pojęcia i konstrukcje prawne ubezpieczenia społecznego*, tom I, Warszawa 2006, s. 42). Jednym z owych płatników jest w myśl art. 4 pkt 2a ustawy pracodawca. W żadnym z przepisów ustawy systemowej nie zamieszczono jednak własnej, autonomicznej definicji tego pojęcia. Na potrzeby regulacji omawianego aktu (a więc także jego art. 8 ust. 2a) należy zatem stosować termin „pracodawca” w znaczeniu, jakie nadaje mu art. 2 Kodeksu pracy. Według tego przepisu pracodawcą jest osoba fizyczna oraz jednostka organizacyjna, nawet nieposiadająca osobowości prawnej, jeśli zatrudnia pracowników. Tak zdefiniowany pracodawca jest z mocy art. 4 pkt 2a ustawy systemowej płatnikiem składek dla wszystkich pracowników w rozumieniu tego aktu, a zatem także dla tych, o jakich mowa w art. 8 ust. 2a, w tym dla

pracowników pozostających z nim w stosunku pracy i jednocześnie wykonujących na jego rzecz pracę w ramach umów cywilnoprawnych zawartych z osobą trzecią.

Za słusznością powyższego poglądu przemawia także zawarta w art. 18 ustawy systemowej regulacja problematyki podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe, a wobec odesłania z art. 20 ust. 1 – także na ubezpieczenia chorobowe i wypadkowe. Skoro w sytuacjach, o jakich mowa w art. 8 ust. 2a ustawy, mamy do czynienia z jednym, szeroko ujętym pracowniczym tytułem obowiązkowego podlegania ubezpieczeniom społecznym, w art. 20 ust. 1a ustawy nakazano – w odniesieniu do osób wymienionych w tym ostatnim przepisie – uwzględnienie w postawie wymiaru składek również przychodu z tytułu umowy agencyjnej, umowy zlecenia lub innej umowy, do której zgodnie z Kodeksem cywilnym stosuje się przepisy dotyczące zlecenia, albo umowy o dzieło. Oznacza to, że w przypadku pracowników, o jakich mowa w art. 8 ust. 2a ustawy, podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne stanowi łączny przychód w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych (art. 4 pkt 10 w związku z art. 18 ust. 1 ustawy), uzyskany z tytułu zatrudnienia w ramach stosunku pracy, i wspomnianych umów cywilnoprawnych. W myśl art. 17 ust. 1 ustawy na płatniku (w tym przypadku – na pracodawcy) spoczywa zaś obowiązek obliczania, rozliczania i przekazywania składek do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

Przytoczone obszernie fragmenty uzasadnienia wydanych wcześniej wyroków w sprawach analogicznych do sprawy obecnie przedstawianej ze skargą kasacyjną pozwalają na ocenę, że skarga ta nie zasługuje na przyjęcie jej do rozpoznania. Wskazane przez skarżącą przepisy prawa materialnego były przedmiotem wykładni Sądu Najwyższego i to w wielu orzeczeniach, a wyrażone w tym zakresie poglądy są jednolite. Autor skargi kasacyjnej nie przedstawił argumentów jurydycznych przemawiających za ewentualną zmianą dotychczasowej linii orzeczniczej.

Nie można również uznać, że w rozpoznawanej sprawie występuje „istotne zagadnienie prawne” sformułowane w pkt 5 wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania. Podnoszony przez skarżącą problem dotyczący obowiązków spoczywających na płatniku składek oraz wątpliwości formułowanych na tle powołanych przez niego przepisów Kodeksu pracy dotyczących ochrony

wynagrodzenia za pracę i zakazu dokonywania potrąceń, stanowi abstrakcyjny element argumentacji mającej uzasadniać zmianę stanowiska prezentowanego dotychczas w orzecznictwie Sądu Najwyższego odnośnie do interpretacji pojęcia pracodawcy i płatnika składek na gruncie przepisów ustawy systemowej. Przedstawiony problem nie stanowi „istotnego zagadnienia prawnego” w rozumieniu art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c., ponieważ ocena sformułowanego przez skarżącego problemu jest jednoznaczna (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2007 r., I PK 220/07, LEX nr 864044). Argumentacja skarżącego dotycząca naruszenia przepisów prawa pracy (art. 78, 80, 84 k.p.) w zakresie obowiązku wypłaty wynagrodzenia ustalonego w umowie o pracę, prowadząca do stwierdzenia, że potrącenie należnych składek ubezpieczenia z tytułu umowy zlecenia zawartej z podmiotem trzecim spowoduje, że kwota netto wynagrodzenia będzie niższa niż ustalona w umowie o pracę z pracownikiem, oraz pytanie o to, czy składki z tytułu ubezpieczeń społecznych mogą być rozliczane w trybie potrącenia z naruszeniem art. 87 i art. 87¹ k.p., nie znajdują uzasadnienia w treści obowiązujących przepisów prawa. Pracodawca, dokonując „potrącenia” z wynagrodzenia pracownika należnych z tytułu ubezpieczeń społecznych składek (w części obciążającej pracownika), wykonuje swój ustawowy obowiązek, wynikający z przepisów ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Zgodnie bowiem z art. 46 ustawy systemowej, płatnik składek jest obowiązany według zasad wynikających z przepisów ustawy obliczać, potrącać z dochodów ubezpieczonych, rozliczać oraz opłacać należne składki za każdy miesiąc kalendarzowy. Nie można w ogóle rozważać tego obowiązku pracodawcy-płatnika składek, w kontekście zakazu potrąceń z wynagrodzenia za pracę w rozumieniu przepisów Kodeksu pracy, który określa zasady oraz zamknięty katalog potrąceń z wynagrodzenia za pracę (art. 87 k.p.). Bezpośrednio z art. 87 k.p. (jego zdania wstępnego) wynika, że z wynagrodzenia za pracę podlegają odliczeniu obciążające pracownika składki na ubezpieczenia społeczne. Nieuzasadnione jest podnoszenie w tym kontekście konieczności dokonania wykładni oczywistego w swojej treści art. 87 k.p. oraz art. 87¹ k.p. określającego kwotę wynagrodzenia za pracę wolną od potrąceń (określonych w art. 87 k.p.), a także próba formułowania „istotnego zagadnienia prawnego” na gruncie tych przepisów.

Na marginesie należy wspomnieć, że Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia skarg kasacyjnych w analogicznych sprawach, m.in. postanowieniami z 13 listopada 2014 r., I UK 349/14, I UK 350/14, I UK 370/14, z 13 stycznia 2015 r. I UK 377/14, I UK 417/14, I UK 418/14, oraz z 1 kwietnia 2015 r. I UK 419/14, I UK 423/14, I UK 438/14.

Z tych względów na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania. O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 98 k.p.c. oraz rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 490).